Oplegnotitie inrichtingsplan Arriën

Datum 3 juni 2024

Kenmerk

Aan:
Bestuurlijke adviescommissie Arriën

Van:
Kernteam Arriën

Onderwerp: Toelichting inrichtingsplan Arriën, inclusief onderbouwing verleggen Galgengraven (bijlage 1)

1. Aanleiding

De afgelopen periode is door adviesbureau Tauw gewerkt aan het opstellen van het Inrichtingsplan (VO) Arriën. Dit plan is tot stand gekomen middels een aantal ontwerpsessies met inbreng van de werkgroep en partners met gebiedskennis, een schetsontwerp en input uit keukentafelgesprekken en de inloopbijeenkomst zomer 2023. Gedurende het ontwerpproces zijn een aantal onzekerheden met betrekking tot de Vechtpeilen en de inundatiefrequentie/-omvang bevestigd. De noodzaak om op korte termijn maatregelen te treffen voor stroomdalgraslanden en aanpassingen aan de Vecht te onderzoeken is urgent.

In deze notitie schetsen we op hoofdlijnen de vervolgprocesstappen, de afhankelijkheid van de Vecht, benoemen we de restopgave en geven we een eerste richting hoe we willen toewerken naar een definitief ontwerp (DO).

2. Doel

We vragen aan de BAC om in te stemmen met voorliggende oplegnotitie en het Inrichtingsplan Arriën (VO). Het doel van deze oplegnotitie is om te constateren en vast te stellen dat er bij de nadere uitwerking van de voorziene inrichtingsmaatregelen uit het VO naar het Definitief Ontwerp (DO) ruimte zit in de onderbouwing van het inrichtingsplan om daar het nodige maatwerk te kunnen en te willen leveren. Daarmee kan het voorliggende inrichtingsplan (VO) ter onderbouwing van het Projectbesluit worden vastgesteld, wetende dat er bij het opstellen van het DO waar nodig maatwerk zal worden toegepast. Het Projectbesluit maakt mogelijk wat er in het inrichtingsplan is voorzien. Als in het inrichtingsplan ruimte is opgenomen om alternatieve maatregelen uit te voeren (zoals minder afgraven en meer of minder aanvullen met schraal zand, om onder wetenschappelijke begeleiding te kunnen experimenteren en door maatwerk en bijstelling effectieve maatregelen te ontwikkelen), dan biedt het projectbesluit die ruimte ook.

3. Samenvatting Inrichtingsplan (VO)

Het huidige VO is uitgewerkt binnen de gezamenlijk vastgestelde uitgangspunten en is een nadere concretisering van het schetsontwerp, wat ook gecommuniceerd en besproken is met grondeigenaren en omgeving.
Het inrichtingsplan Arriën levert goede bouwstenen op, waaronder stoppen bemesting (en waar van toepassing stoppen met het gebruik van bestrijdingsmiddelen), verschralen van de bodem en optimaliseren van het beheer/de natuurbegrazing.
Het VO geeft invulling aan M42, M45 en optimalisatie beheer conform het Natura 2000-beheerplan (M31). Ook zijn maatregelen voorgesteld om uitbreiding van stroomdalgrasland te realiseren (M22).
Er is een robuust ontwerp gemaakt waarbij ten aanzien van de ontwikkeling van stroomdalgrasland gewerkt is met bandbreedtes (qua inundatiefrequentie en grondwaterstanden). De locaties waar de abiotische omstandigheden worden geoptimaliseerd om de ontwikkeling van stroomdalgrasland mogelijk te maken zijn zorgvuldig gekozen, op basis van met name de combinatie van geschikt bodemtype en maaiveldhoogte. De geschikte locaties staan niet ter discussie. Wel is nadere uitwerking van de maatregelen nodig waarbij o.a. rekening gehouden wordt met de huidige verspreiding van stroomdalgraslandsoorten en de beheerbaarheid.
Voor stroomdalgrasland is voldoende inundatie van belang. Wanneer de inundatiefrequentie afneemt en niet verhoogd kan worden neemt de kansrijke oppervlakte voor ontwikkeling van stroomdalgrasland in het ontwerp af, maar er zijn dan geen andere ontwikkellocaties voor stroomdalgrasland mogelijk en daarmee blijft het ontwerp ongewijzigd. Er is wel variatie mogelijk in de te nemen inrichtings- en

beheermaatregelen. Mochten als gevolg van klimaatverandering of door aanpassingen aan de Vecht de inundaties toenemen, dan is er in de gradiënt waarbinnen maatregelen zijn voorzien voldoende ruimte voor ontwikkeling van stroomdalgrasland op de hoger gelegen delen in het terrein.

Vanwege de urgentie voor stroomdalgrasland is het belangrijk om op korte termijn maatregelen te nemen. Daarbij is het van belang 'geen spijt maatregelen' te treffen: omdat er mogelijk in de toekomst aanpassingen aan de Vecht gaan plaatsvinden.

4. Voorstel vervolg

Een inrichtingsplan zonder hydrologische maatregelen (aanpassen Vechtpeil & grondwaterstanden en inundatiefrequentie & inundatieduur) maakt realisatie van het plan in één keer voor alle opgaven niet mogelijk. Dat betekent fasering van de maatregelen in tijd en ruimte. Parallel aan de vervolgstappen worden grondverwerving en -ruiling gerealiseerd. Uitvoering is pas mogelijk nadat de gronden beschikbaar zijn.

Vervolgstappen korte termijn:

1. Opstellen Projectbesluit voor de bestemming natuur met het inrichtingsplan als vertrekpunt;
2. Optimalisatie beheer;
3. Stoppen bemesting (en gebruik van bestrijdingsmiddelen);
4. Nadere uitwerking van inrichtingsmaatregelen in een DO en bestek en ontwikkelingen monitoren.

Opstarten op korte termijn en eventueel benodigde besluitvorming **lange termijn**:

1. Optimalisatie stuwbeheer Vecht t.b.v. (deels) herstel inundatiefrequentie, wat zijn (on)mogelijkheden op korte termijn?
2. Onderzoek inundatiefrequentie en inundatieduur. Belang groter dan alleen Arriën;
3. Onderzoek peilbeheer & grondwaterstanden. Belang groter dan alleen Arriën;
4. Waar nodig op basis van bovengenoemde onderzoeken en de monitoringsgegevens het IP Arriën aanpassen en uitvoeren.

5. Nadere toelichting vervolgstappen korte termijn

Opstellen Projectbesluit:

Het inrichtingsplan biedt de onderbouwing voor het opstellen van een ontwerp-projectbesluit waarin functiewijzigingen van landbouw naar natuur volgen. Hiervoor zijn de volgende stappen nodig:

- Vaststellen huidig inrichtingsplan (VO) incl. deze oplegnotitie;
- Opstellen ontwerp-projectbesluit voor stoppen bemesting, gebruik bestrijdingsmiddelen en uitvoering inrichtingsmaatregelen mogelijk maken (maatregel M42 en M45 uit beheerplan);
- Opstellen m.e.r.-beoordeling (de omvang van de ontgronding is niet groter dan 25 ha).

Optimalisatie beheer:

- Optimaliseren huidige beheer (begrazing i.c.m. deels maaibeheer)(M31);
- Overgangs- en eindbeheer uitwerken bij nadere uitwerking inrichtingsmaatregelen;
- Nader uitwerken waar toepassen uitmijnen en eventueel Soilsmart rekening houdend met de ecologische vereisten van de habitattypen.

Stoppen bemesting (en gebruik bestrijdingsmiddelen):

- Bemesting wordt waar mogelijk zo spoedig mogelijk beëindigd (na vaststelling Projectbesluit) en uiterlijk na afloop van de overgangstermijn uit het Projectbesluit. Waar het toedienen van meststoffen, in het kader van de SoilSmart-methode of uitmijnen nodig is, blijft dit mogelijk.

Nadere uitwerking van inrichtingsmaatregelen in een DO en bestek en ontwikkelingen monitoren:

- Fasering van maatregelen in ruimte en tijd. We zien een gefaseerde aanpak voor de uitvoering van maatregelen in ruimte en tijd voor ons. Gezien de urgentie voor stroomdalgrasland wordt op korte termijn een deel uitgevoerd (eventueel gefaseerd) en het resterende deel volgt na eventuele aanpassingen aan de Vecht. Het resterende deel zal samen met eventuele aanpassingen aan de Vecht worden opgenomen in het Natura 2000-beheerplan.
- Om de potenties voor stroomdalgrasland tot ontwikkeling te brengen werken we de inrichtingsmaatregelen in het westelijk deelgebied verder uit in een definitief ontwerp (DO). Hierbij creëren we een robuuste beheereenheid met variatie in de gradiënten en aansluitend op het bestaande stroomdalgrasland.
- In het oostelijke deel ligt de focus op het optimaliseren van het beheer, kleinschalige inrichtingsmaatregelen (uitwerken in DO) en het stoppen van de bemesting, in afwachting van de eventuele aanpassingen aan de Vecht waarna de verdere inrichting gedetailleerd kan worden.
- Uitwerking van de te verleggen Galgengraven (zie bijlage 1 voor extra onderbouwing)

- Bij de nadere uitwerking van stroomdalgrasland locaties worden de onderstaande aspecten meegewogen:
    - ✓ Huidige verspreiding stroomdalgraslandsoorten. Hier zijn afgravingen niet wenselijk. Bijvoorbeeld de kades langs de Vecht en een aantal verspreide locaties in het gebied. Mede in combinatie met de recente zandafzettingslocaties.
    - ✓ Archeologische waarden. In het gebied komen op een aantal locaties hoge archeologische waarden voor, waar rekening mee gehouden dient te worden bij de nadere uitwerking/uitvoering. Hier is vervolgonderzoek nodig om bijvoorbeeld de ontgravingsdiepten op af te stemmen.
    - ✓ Ecologische beoordeling: op basis van aanwezige flora en fauna zijn eventuele mitigerende of compenserende maatregelen nodig. Hiervoor is ecologisch onderzoek en een beoordeling nodig.
    - ✓ Bepalen robuuste beheereenheden. Hoe kunnen we het (tijdelijke overgangs)beheer optimaal inrichten, wat is hiervoor nodig? Zijn aanvullende inrichtingsmaatregelen nodig, bijvoorbeeld aanvullend afgraven om tot een robuuste (tijdelijke) beheereenheid te komen, met voldoende oppervlakte voedselarme vegetatie? Hoe ziet de eigendomssituatie eruit en wat is in dat opzicht nodig en mogelijk?
    - ✓ Uitvoeren van aanvullende/alternatieve meer kleinschalige maatregelen zoals schrapen, plaggen etc op voor stroomdalgraslanden geschikte gradiënten (optimaal gebruik maken van locaties met ongestoord reliëf en aanwezige kenmerkende soorten)
    - ✓ Hoe gaan we de ontwikkelingen monitoren? Welke parameters monitoren en in welke omvang en frequentie?
    - ✓ Beschikbaarheid van schraal zand. Welke kwaliteitseisen stellen we aan het schrale zand voor ophogingen en is dat beschikbaar?

Bijlage 1

Onderbouwing maatregelen Galgengraven *versiedatum: 8 mei 2024*
(in aanvulling op de VO-ontwerpnotitie, paragraaf 5.5.1)

De Galgengraven (WL03418) wordt, zoals voorzien is in het voorlopige ontwerp, omgelegd en aangetakt op de watergang ten westen van locatie A (het voormalige Ommer Kanaal).

Dit is wenselijk om de volgende knelpunten op te lossen:
- De Galgengraven doorsnijdt de oeverwal met aan de oostzijde het kwalificerend habitattype stroomdalgrasland en aan de westzijde is potentie voor de ontwikkeling van dit habitattype;
- Bij hoogwater is in de afgelopen jaren zand afgezet op de oeverwal (oost en west), waarbij ook bij de uitstroom van de Galgengraven in de Vecht zand is afgezet, maar dat kan vanwege de afwaterende functie niet blijven liggen.

Het verleggen draagt daarmee bij aan
1) het realiseren van een aaneengesloten ontwerp
2) systeemherstel

ad.1 Aaneengesloten ontwerp De Galgengraven doorsnijdt het Natura2000-gebied en is gericht op de ontwatering en afwatering van agrarisch en stedelijk gebied. Het is een leggerwatergang die in eigendom is bij het waterschap. Aan weerszijden van watergang ligt het Natura2000-gebied.
Door het tracé van de Galgengraven in westelijke richting te verleggen kan het oostelijke en het westelijke deel van de oeverwal als een samenhangend geheel worden ontwikkeld met versterking van geschikt habitat voor de SDG vegetatie/habitat.

ad.2 Systeemherstel
Vanuit 3 aspecten draagt het verleggen van de Galgengraven bij aan systeemherstel:
1) Optimaliseren grondwaterstand door het verondiepen/dempen van het huidige tracé; de Galgengraven heeft jaarrond een drainerende werking op de directe omgeving. De voorkomende vegetatie in het habitat Ruigten en zomen (wat in de nabijheid van de Galgengraven ligt) vertoont kenmerken van verdroging.
2) Verminderen van de risico's op eutrofiëring: er zijn in en rond het habitat Ruigten en zomen plantensoorten aanwezig die wijzen op voedselrijkdom, wat in sterke mate ook het geval is in de aan het habitat grenzende slenk.
   Voor de voedselrijke omstandigheden zijn 3 mogelijke oorzaken aan te wijzen: a) beïnvloeding met over maaiveld afspoelend- en uit de bouwvoor uitspoelend water vanaf de achterliggende agrarische percelen, b) beïnvloeding met water uit de Vecht bij inundatie en c) beïnvloeding met water uit de Galgengraven bij inundatie. Het is niet duidelijk hoe groot de bijdrage van elk van deze 3 processen is. Wel is het wenselijk om deze invloeden waar mogelijk te minimaliseren.
3) Tijdens de hoogwatersituaties in 2022 en 2024 is gebleken dat er zandafzetting plaatsvindt bij de monding van de watergang. Gelet op de huidige afwaterende functie van de watergang is dit onwenselijk, maar vanuit de natuurlijke dynamiek biedt dit kansen voor de ontwikkeling van stroomdalgrasland.
   De processen van erosie en sedimentatie zijn door de huidige ligging van de Vecht en de stuwen gewijzigd ten opzichte van de historische loop. Systeemherstel begint bij het benutten van de kansen die de natuur zelf aandraagt zoals de oeverwalvorming bij de Galgengraven. Door de Galgengraven te verleggen kan een aaneengesloten locatie ontstaan die potentie biedt voor de ontwikkeling van stroomdalgrasland.